

Prövningstillstånd för riksåklagaren

Sammanfattning

I detta ärende behandlar utskottet regeringens proposition 2003/04:78, Prövningstillstånd för riksåklagaren i hovrätt och i Högsta domstolen. I propositionen föreslås vissa ändringar i rättegångsbalken. Här föreslås att riksåklagaren inte längre skall vara undantagen från systemet med prövningstillstånd i hovrätt och i Högsta domstolen. Detta innebär att riksåklagaren jämställs med enskild part i fråga om krav på prövningstillstånd. Vidare föreslås att riksåklagaren skall ges utvidgade möjligheter att förordna en annan allmän åklagare eller en extra åklagare att utföra talan i Högsta domstolen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004. De nuvarande bestämmelserna skall dock fortsätta att gälla i fråga om prövningstillstånd vid överklagande av domar och beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag.

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

Ändringar i rättegångsbalken

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.
Därmed bifaller riksdagen proposition 2003/04:78.

Stockholm den 22 april 2004

På justitieutskottets vägnar

Johan Pehrson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Johan Pehrson (fp), Susanne Eberstein (s), Rolf Olsson (v), Margareta Sandgren (s), Beatrice Ask (m), Helena Zakariasén (s), Elisebeht Markström (s), Jeppe Johnsson (m), Johan Linander (c), Göran Norlander (s), Cecilia Magnusson (m), Joe Frans (s), Leif Björnlod (mp), Kerstin Andersson (s), Louise Malmström (s), Karin Granbom (fp) och Peter Althin (kd).

Redogörelse för ärendet

Riksåklagaren ingav den 5 februari 2003 en promemoria till Justitiedepartementet (RÅPM 2003:1) med förslag till ändringar i rättegångsbalken. I promemorian föreslås att riksåklagaren inte längre skall vara undantagen från kravet på prövningstillstånd i hovrätt och i Högsta domstolen samt att riksåklagaren skall ges utvidgade möjligheter att förordna annan åklagare att utföra talan i Högsta domstolen.

Promemorian har remissbehandlats. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig på Justitiedepartementet (dnr Ju2003/1349/Å).

Regeringens lagförslag, som bygger på promemorian och remissbehandlingen av denna, finns i *bilaga 2*.

Lagrådet har yttrat sig över lagförslaget och i princip lämnat det utan erinran. Lagrådet har dock föreslagit att lagändringarna kompletteras med en övergångsbestämmelse. Regeringen har följt detta förslag.

Det har inte väckts några motioner med anledning av propositionen.

Utskottets överväganden

Ändringar i rättegångsbalken

Utskottets förslag i korthet

Utskottet har inte något att invända vare sig mot förslaget att systemet med prövningstillstånd i hovrätt och Högsta domstolen skall omfatta även riksåklagaren eller förslaget att riksåklagaren skall ges utökade möjligheter att förordna en annan allmän åklagare eller en extra åklagare att utföra talan i Högsta domstolen. Utskottet föreslår sålunda att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i rättegångsbalken.

Riksåklagaren är landets högsta allmänna åklagare. Han eller hon har tillsyn över åklagarväsendet och skall verka för lagenlighet, följdriktighet och enhetlighet vid rättstillämpningen.

De grundläggande bestämmelserna om åklagarverksamheten finns i 7 kap. rättegångsbalken. Av 7 kap. 4 § rättegångsbalken följer att riksåklagaren är allmän åklagare i Högsta domstolen. Detta innebär att riksåklagaren är den enda allmänna åklagare som kan överklaga en dom eller ett slutligt beslut till Högsta domstolen eller väcka åtal där. Har talan utförts av lägre åklagare i hovrätt är denne, om avgörandet i målet överklagas till Högsta domstolen, sålunda skyldig att lämna över målet till riksåklagaren. Om endast enskild part har överklagat till Högsta domstolen kan riksåklagaren emellertid enligt 7 kap. 4 § respektive 7 kap. 7 § rättegångsbalken förordna en annan allmän åklagare eller extra åklagare att utföra talan där. Om riksåklagaren överklagar en dom till hovrätt eller Högsta domstolen gäller inte kravet på prövningstillstånd enligt 49 kap. 13 § respektive 54 kap. 9 § rättegångsbalken.

Regeringen föreslår nu *dels* att systemet med prövningstillstånd i hovrätt och Högsta domstolen även skall omfatta riksåklagaren, *dels* att riksåklagaren skall ges möjlighet att förordna en annan allmän åklagare eller en extra åklagare att utföra talan i Högsta domstolen även i mål där riksåklagaren har överklagat.

Som skäl för förslaget att även riksåklagaren skall omfattas av kravet på prövningstillstånd i hovrätt och i Högsta domstolen framhåller regeringen bl.a. den s.k. likställighetsprincipen eller ”equality of arms”. Enligt regeringen är det viktigt att rättssystemet av den enskilde uppfattas som rättvist, särskilt i de fall där den enskilde ställs mot en part som är eller i vart fall kan upplevas som starkare, samt att den tiltalade inte har sämre möjligheter än åklagaren att få sin sak prövad av domstol. Vidare framhålls vikten av att de olika rollerna i brottmålsprocessen blir tydliga och att det klart framgår att Högsta domstolen är exklusiv prejudikatinstans. Riksåklagaren har i denna fråga framhållit att riksåklagarens roll som part i processen blir tydligare om ett krav

på prövningstillstånd införs och att de överklaganden som görs till Högsta domstolen i större utsträckning än i dag kan göras med tyngdpunkt i ett åklagarperspektiv. Slutligen framhåller regeringen att det finns anledning att anta att rättsutvecklingen kommer att främjas i och med förslaget. Enligt regeringens uppfattning bör ett införande av krav på prövningstillstånd för riksåklagaren medföra en vitalisering av rättsutvecklingsarbetet i hela åklagarväsendet. Riksåklagaren skulle med den föreslagna ordningen inte längre behöva iaktta samma restriktivitet vid överklagande av domar och beslut till Högsta domstolen som i dag. En större frihet för riksåklagaren härvidlag kan medföra ett ökat inflöde av för rättsutvecklingen intressanta fall till riksåklagaren. Detta kan i sin tur ge riksåklagaren bättre möjligheter till ett urval av de domar eller beslut som är lämpliga att överklaga till Högsta domstolen.

När det gäller förslaget att utvidga möjligheterna för riksåklagaren att förordna annan åklagare att utföra talan i Högsta domstolen anför regeringen framför allt effektivitetsskäl. I många fall kan det från effektivitetssynpunkt vara en brist att inte den åklagare som utfört åklagaruppgifter i lägre instans i ett stort och komplicerat mål även kan utföra talan i Högsta domstolen. Framför allt ter det sig både rationellt och effektivt att låta den åklagare som ansvarat för målet i lägre instans hålla sakframställning samt, i fall där det finns synnerliga skäl att höra om bevispersoner, hålla förhör. Det kan också i vissa fall vara betydelsefullt för målsäganden att han eller hon möter samma åklagare även i Högsta domstolen.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2004. De nuvarande bestämmelserna skall dock fortsätta att gälla i fråga om prövningstillstånd vid överklagande av domar och beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

Utskottet har inte något att invända mot förslagen i propositionen och föreslår sålunda att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2003/04:78 Prövningstillstånd för riksåklagaren i hovrätt och i Högsta domstolen:

Regeringen föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i rättegångsbalken.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i rättegångsbalken

Härigenom föreskrivs att 7 kap. 4 och 7 §§, 49 kap. 13 § samt 54 kap. 9 § rättegångsbalken skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.**4 §¹**

Allmänna åklagare utför åklagaruppgifter i tingsrätt och hovrätt. Endast riksåklagaren är emellertid allmän åklagare i hovrätt i mål som avses i 2 kap. 2 § första stycket.

Riksåklagaren är allmän åklagare i Högsta domstolen.

Om ett överklagande har gjorts till Högsta domstolen endast av en enskild part, får även en annan allmän åklagare föra talan där, efter förordnande av riksåklagaren.

Riksåklagaren får förordna en annan allmän åklagare att utföra talan i Högsta domstolen.

7 §²

Inom åklagarväsendet får det finnas biträdande åklagare. Dessa åklagare får i den omfattning som regeringen bestämmer utföra uppgifter som skall utföras av allmän åklagare. Väckande eller fullföljande av åtal i Högsta domstolen får dock inte beslutas av någon annan än riksåklagaren.

Riksåklagaren och, i den omfattning regeringen bestämmer, överåklagare som är myndighetschefer inom åklagarväsendet får förordna extra åklagare att utföra uppgifter som skall utföras av annan allmän åklagare än riksåklagaren eller vice riksåklagaren. Riksåklagaren får också förordna extra åklagare att utföra talan i Högsta domstolen, *om ett överklagande har gjorts endast av enskild part.*

Riksåklagaren och, i den omfattning regeringen bestämmer, överåklagare som är myndighetschefer inom åklagarväsendet får förordna extra åklagare att utföra uppgifter som skall utföras av annan allmän åklagare än riksåklagaren eller vice riksåklagaren. Riksåklagaren får också förordna extra åklagare att utföra talan i Högsta domstolen.

¹ Senaste lydelse 2001:280.

² Senaste lydelse 2001:280.

49 kap.**13 §³**

I brottmål krävs prövningstillstånd för att hovrätten skall pröva en tingsrätts dom genom vilken den tilltalade inte dömts till annan påföljd än böter eller frikänts från ansvar för brott för vilket det inte är föreskrivet svårare straff än fängelse i sex månader.

Om tingsrätten i en dom i brottmål även prövat enskilt anspråk mot den tilltalade, gäller i den delen bestämmelserna i 12 §. Krävs inte prövningstillstånd enligt första stycket, eller meddelas sådant prövningstillstånd, och avser överklagandet frågan om den tilltalade skall dömas för den åtalade gärningen, behövs inte prövningstillstånd för ett överklagande angående enskilt anspråk med anledning av gärningen.

Första stycket gäller inte om domen överklagas av <i>Riksåklagaren</i> , Justitiekanslern eller någon av <i>Riksdagens ombudsmän</i> .	Första stycket gäller inte om domen överklagas av justitiekanslern eller en <i>justitieombudsman</i> .
--	--

Krav på prövningstillstånd enligt första eller andra stycket omfattar även beslut som får överklagas endast i samband med överklagande av dom.

I fråga om meddelade prövningstillstånd skall 54 kap. 11 § tredje stycket tillämpas.

54 kap.**9 §⁴**

Prövningstillstånd krävs för att Högsta domstolen skall pröva hovrättens dom eller slutliga beslut i mål eller ärende som väckts vid tingsrätt. Detsamma gäller hovrättens slutliga beslut i ett ärende som har ett direkt samband med ett sådant mål eller ärende utom beslut som avses i 17 §.

Första stycket gäller inte överklaganden av <i>Riksåklagaren</i> , Justitiekanslern eller någon av <i>Riksdagens ombudsmän</i> i mål där allmänt åtal förs.	Första stycket gäller inte överklaganden av justitiekanslern eller en <i>justitieombudsman</i> i mål där allmänt åtal förs.
---	---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2004. Äldre bestämmelser gäller i fråga om prövningstillstånd vid överklagande av domar och beslut som har meddelats före ikraftträdandet.

³ Senaste lydelse 1994:1034.

⁴ Senaste lydelse 1994:1034.